

УДК 378.011.33

Безкорвайна Ольга Володимирівна
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики викладання іноземних мов
Рівненський державний гуманітарний університет*

Бескорвайная Ольга Владимировна
*доктор педагогических наук, профессор,
заведующая кафедрой методики преподавания иностранных языков
Ровенский государственный гуманитарный университет*

Bezkorovayna Olga
*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the
Department of Methods of Teaching Foreign Languages
Rivne State Humanitarian University*

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF SPIRITUAL FORMATION OF STUDENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION

Анотація. Стаття присвячена проблемам формування духовних цінностей студентів в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти. Автором запропоновано низку педагогічних умов, форм і методів виховання, які сприятимуть духовно-ціннісному самоствердженню особистості студента. Розкрито зміст та особливості педагогічної підтримки у процесі формування духовних цінностей студентської молоді в осередку сучасної вищої школи.

Ключові слова: духовні цінності, студентська молодь, педагогічні умови, педагогічна підтримка, заклад вищої освіти.

Аннотация. Статья посвящена проблемам формирования духовных ценностей студентов в условиях образовательного процесса учреждения высшего образования. Автором предложен ряд педагогических условий, форм и методов воспитания, способствующих духовно-ценностному самоутверждению личности студента. Раскрыто содержание и особенности педагогической поддержки в процессе формирования духовных ценностей студенческой молодежи в условиях современной высшей школы.

Ключевые слова: духовные ценности, студенческая молодежь, педагогические условия, педагогическая поддержка, учреждение высшего образования.

Summary. The author proves that the raised problem becomes more current in modern pedagogy of the higher school. It has been proved that the forms and methods of spiritual formation have social control and practical approach, providing methods of interaction between teachers and students, determining to what extent the students participate in the educational process and the time interval of its implementation. The author emphasizes the importance of pedagogical support and encouragement of every student to spiritual self-improvement.

Key words: spiritual values, students, pedagogical conditions, educational environment, pedagogical support, higher educational institution.

Соціально-економічні перетворення в Україні, глобалізаційні виклики, орієнтація на створення спільного Європейського простору вимагають суттєвих змін у системі вищої освіти, зокрема створення такого освітнього середовища, яке забезпечувало б формування особистості нового типу з розвиненими духовними цінностями, серед яких

провідне місце належить гідності, відповідальності, толерантності, милосердю.

У сучасних умовах студент є головним суб'єктом реформування та інноваційного розвитку вищої освіти й суспільства, саме тому проблема становлення духовних цінностей у студентській молоді набуває актуальності.

Водночас аналіз педагогічної теорії й освітньої практики засвідчує недоліки підготовки викладачів вищої школи до реалізації відповідної навчально-виховної діяльності, простежується недостатній рівень орієнтації освітніх, виховних програм та залучення громадських організацій до розв'язання цієї проблеми. Відтак особистісно зорієнтовані освітні впливи мають бути спрямовані на процес формування духовних цінностей, де студент є пріоритетом.

В основі формування духовних цінностей студентів закладів вищої освіти лежить процес засвоєння юнаками й дівчатами моральних норм і цінностей, які регулюють поведінку людей і забезпечують їхню стійкість у різних обставинах. При цьому дії, вчинки, які спрямовані на зовнішнє дотримання моральних норм, але зумовлені не інтересами інших людей, а іншими мотивами (наприклад, острахом осуду), за логікою моралі не можна розглядати як моральні.

Формування духовних цінностей студентів потребує створення цілісної, самокерованої системи виховання, що передбачає:

- посилення уваги до особистості студента з урахуванням його можливостей і потреб;
- розвиток внутрішньої мотивації, формування знань і вмінь про духовні цінності;
- комплекс взаємодії освітніх закладів і зусиль громадських організацій щодо створення умов конкретного виховного середовища, яке забезпечувало б творче входження студентської молоді в різні види культури та сприяло їх інтенсивному духовному зростанню;
- цілеспрямоване науково-методичне забезпечення, удосконалення теоретичної й методичної підготовки педагогічних кадрів щодо здійснення діяльності з формування духовних цінностей із використанням сучасних форм та методів виховання, а також шляхом самоосвіти.

Однією з умов ефективного виховання, на думку академіка І. Беха, «є створення особливого науково організованого соціуму, який вирізняється від звичайного середовища вищими за змістом та інтенсивністю характеристиками спільної діяльності та спілкування, емоційно й інтелектуально насиченою атмосферою співпраці й творення. Колектив педагогів при цьому, за вченим, виступає не в декларативній формі «групи колег-однодумців», а у формі «колективу творців», що діє відповідно до організованого порядку, ритуалів, прийнятих у певному середовищі. Педагоги долучаються до спільної діяльності як рівноправні творчі її учасники» [1, с. 26–27].

В означеному контексті на особливу увагу заслуговують форми і методи виховання духовних цінностей, що мають соціальну зумовленість та практичне спрямування, забезпечують способи взаємодії викладачів і студентів, визначають ступінь активності студентської молоді в освітньому процесі та часовий інтервал його здійснення [6, с. 25].

Форми організації процесу виховання духовних цінностей розподіляються за такими основними ознаками:

- а) теоретичне і практичне значення щодо створення оптимальних моделей взаємин у системі «викладач, куратор — студент — студентський колектив»;
- б) способів стимулювання активності студентів;
- в) частки застосування в освітньому процесі;
- г) часовий інтервал здійснення.

Прикладом сучасної форми організації виховання духовних цінностей студентів виступає робота з web-квестом, підготовленим викладачем або знайденим у всесвітній мережі Інтернет. Web-квестом називають спеціальним чином організований вид дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації в мережі за вказаними адресами [2, с. 117]. Їх створюють для більш ефективного використання часу тими, хто навчається, залучення отриманої інформації в практичних цілях, формування вміння критичного мислення, аналізу, синтезу й оцінки інформації [4, с. 22].

Для того, щоб така робота була максимально ефективною, web-квест (спеціальним чином організована web-сторінка) повинен містити такі частини:

- 1) вступ, у якому описують терміни проведення і пропонують вихідну ситуацію;
- 2) цікаве завдання, яке можливо реально виконати;
- 3) набір посилань на ресурси мережі, що необхідні для виконання завдання.

Деякі (але не всі) ресурси можуть бути скопійовані на сайт цього web-квесту для того, щоб полегшити тим, хто навчається, завантаження матеріалів. Вказані ресурси повинні містити посилання на веб-сторінки, електронні адреси експертів або тематичні чати, книги або інші матеріали, які є у викладача або в бібліотеці.

Web-квести можуть бути короткотривалими й довготривалими. Метою короткотривалих проєктів є набуття знань і здійснення їх інтеграції в свою систему знань. Робота над короткотривалим web-квестом може тривати від одного до трьох сеансів. Довготривалі web-квести спрямовані на розширення й уточнення понять. Після завершення роботи над довготривалим web-квестом студент повинен уміти проводити глибокий аналіз отриманих знань, уміти їх трансформувати, володіти матеріалом настільки, щоб мати змогу створювати завдання для роботи за темою. Робота над довготривалим web-квестом може тривати від одного тижня до місяця (максимум двох).

Форми web-квесту також можуть відрізнятися. Зокрема:

- 1) створення бази даних з проблеми, усі розділи якої готують студенти;
- 2) створення мікросередовища, у якому студенти можуть рухатися за допомогою гіперпосилань, що моделюють фізичний простір;
- 3) написання інтерактивної історії (студенти можуть обирати варіанти продовження роботи; для

цього кожного разу вказують на 2–3 можливих напрямки);

4) створення документа, що містить аналіз будь-якої складної проблеми; студенти можуть погодитися чи не погодитися з думкою автора;

5) інтерв'ю on-line з віртуальним персонажем. Відповіді й питання розробляють студенти, які на достатньому рівні простудіювали особу інтерв'юера. Цей варіант найкраще пропонувати не окремим студентам, а міні-групі, що отримує загальну оцінку [7].

Студентам може бути запропонована низка веб-квестів за темами «Толерантна особистість», «Відповідальний вчинок, відповідальна поведінка», «В гідності сила людини», «Милосердя як духовна цінність», «Особистісна самодостатність» та ін.

До основних методів, спрямованих на формування духовних цінностей студентів, належить складання індивідуальних програм особистісного зростання, самопрезентація, розробка та захист творчих проєктів, сократівські бесіди, дискусійні гойдалки, вирішення індивідуально-ціннісних проблем («кути», «сніжки», «графіті»), вправи.

Серед ефективних методів формування духовних цінностей варто виокремити тренінг «Формуємо духовні цінності в дії», що має низку переваг:

1) спільна мета зближує і настає усвідомлення того, що проблема формування духовних цінностей стосується кожного;

2) тренінг дає можливість почути думки інших на проблему формування духовних цінностей, зокрема гідності, відповідальності, толерантності, милосердя та зіставити їх зі своїм баченням проблеми;

3) групова робота сприяє самоаналізу поведінки студентів у певній ситуації.

Під час тренінгу відбувається активне формування толерантності, милосердя, відповідальності до представників інших націй, культур, релігій, а також поглядів та думок інших.

Важливою умовою формування духовних цінностей студентів ЗВО є педагогічна підтримка у моральному самовизначенні, вияві духовних цінностей. Під педагогічною підтримкою розуміємо діяльність суб'єктів освітнього процесу, яка спрямована на надання превентивної та оперативної допомоги. Психологічний аспект такої діяльності полягає в співучасті в життєвому самовизначенні, у підготовці до здійснення морального вибору в кризових ситуаціях, у саморозкритті й усуненні суб'єктивних перешкод

розвитку, а також у наданні допомоги в конкретних ситуаціях. Педагогічна підтримка може виступати необхідним етапом розвитку, відносно вільним від формувальної ролі іншого й найбільш близьким до самостійної організації [5, с. 207].

У широкому значенні педагогічна підтримка полягає у створенні сприятливих умов для розвитку моральної свідомості студентів, розкриття й реалізації їхніх задатків, формування здатності до самостійних дій і морального самовизначення. Метою педагогічної підтримки у формуванні духовних цінностей студентів є усунення перешкод, які виникають на шляху особистісного становлення.

Основними принципами забезпечення педагогічної підтримки у формуванні духовних цінностей студентів є їхня згода на допомогу й підтримку, орієнтація на здатність студентів до самостійного вибору щодо вияву вчинку-гідності, вчинку-толерантності, вчинку-відповідальності, вчинку-милосердя у взаєминах [3, с. 86–87].

З метою забезпечення педагогічної підтримки та постійного зворотного зв'язку зі студентами доцільним є розроблення програми-тренажера для подальшого саморозвитку, самовиховання, формування духовних цінностей. Розроблена програма-тренажер орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та студентами. В її основі лежить ідея конструктивістської педагогіки, яка прагне створити для студентів розвивальне середовище, що забезпечує можливості пошуку власного «Я», навчання способам конструювання знань, з огляду на індивідуальність й неповторність досвіду кожної особистості.

Програма-тренажер «Самотворення» містить такі блоки: пам'ятки студенту, методичний інструментарій, діагностичні засоби, ситуації та відео ситуації вчинків гідності, відповідальності, толерантності, милосердя, самодостатності, вправи на виявлення духовних цінностей особистості в повсякденному житті.

Отже, процес формування духовних цінностей студентської молоді в умовах закладу вищої освіти передбачає самопізнання, самоусвідомлення, розкриття юнаками і дівчатами власних особистісних характеристик. Усе це є визначальним у взаємодії, спілкуванні з іншими людьми, у розгляді основних складових духовних цінностей особистості, у навчанні студентів конструктивним взаєминам, прийомам саморегуляції емоцій і поведінки.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. К.: Либідь, 2003. Кн. 2. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посіб. — 344 с.
2. Лаппо В. В. Передумови використання Інтернет-ресурсів в якості засобів духовно-морального виховання студентів. Педагогічні науки. — 2015. — Вип. LXVIII. — С. 114–119.
3. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів: теоретико-методологічний аспект: монографія. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2009. — 307 с.
4. Ніколенко Л. М. Поняття позааудиторної діяльності у соціально-педагогічному аспекті. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: педагогіка і психологія. — 2013. — № 1 (5). — С. 21–25.
5. Поліщук Н. В. Духовність молоді перед викликами інформаційно-високотехнологічного прогресу: монографія / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — Рівне, 2016. — 335 с.
6. Осипова Т. Ю., Бартенєва І. О., Біла О. О. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посіб. / за заг. ред. Т. Ю. Осипової. Одеса: Фенікс, 2006. — 228 с.
7. Dodge B. March T. What's a web-quest? URL: <http://edweb.sdsu.edu/webquest/overview.htm>.